

odvážným závěrem — předpokládá totiž existenci tzv. starohornoněmeckého spisovného jazyka. Sama Schreyerová ale své názory později formuluje opačtěji: „Gleichwohl ist es nur bei der Vorform einer Schriftsprache geblieben, da es an einer festen politischen Einheit mangelte“. (Wissenschaftliche Annalen, 5, 1956, č. 5, str. 295—305.)¹⁾

Dovršení vývoje jazyka německé národnosti klade Guchmanová do století 12. a 13. Toto období je podle ní charakteristické poměrnou jazykovou jednotou, vyplývající z geneticky podmíněného obecného charakteru slovníku a gramatické stavby oněch dialektů, které měly přímý podíl na vytvoření jednotného německého jazyka. Ve 14. stol. se dostávají do popředí dialekty východostředoněmecké a stávají se základem německého a národního jazyka.

Své teoretické výklady odůvodňuje pak v dalších kapitolách (IV.—V.) podrobným filologickým rozbořením typických památek 12. a 13. stol. (Tobias, König Rother, Alexanderlied, Kaiserchronik, Morant und Galie) a rozbořením jazyka nejdůležitějších městských kancelářů. Avšak právě tento rozbor — po stránce filologické velmi důkladný — ukazuje, že nelze v této době mluvit ještě o jazykové jednotě, jako spíše o počátečních tendencích k ní.

Závěrem je nutno zdůraznit, že vzhledem ke značné obtížnosti a složitosti daného problému jde o práci (hlavně kap. IV—VI) velmi důkladnou a vcelku užitečnou. *Zdeněk Masařík*

Eugen Dieth—Harold Orton: A Questionnaire for a Linguistic Atlas of England. Leeds 1952.

Ve svazku A3 tohoto Sborníku jsem referovala o nářečním výzkumu za hranicemi. Mimo jiné jsem se zmínila o chystaném jazykovém atlase v Anglii na základě zpráv prof. Dietha a prof. Ortona, uveřejněných ve sborníku English Studies Today, Oxford University Press 1951, str. 63—68, 68—73, dále pak na základě zprávy Ortonovy v 6. čísle English Studies, XXIV, roč. 1953, vydaném k sedesátinám Diethovým.

Protože se mi nyní dodatečně dostal do rukou dialektologický dotazník obou autorů, připojuji ke svému původnímu referátu několik doplňujících poznámek.

Dotazník je rozdělen do devíti svazeků, z nichž každý pojednává o určitém dílím problému života na venkově. Na př. svazek I o hospodářském obydlí, svazek II o obdělávání poli, svazek III o domácích zvířatech atd. Celý dotazník obsahuje na 1200 otázek. Autoři úmyslně opomíjejí termíny z oboru rybnářství, dolování a přádláctví, protože je považují za termíny technické, nikoliv obecně užívané. Hlavní účel otázek je získat názvy objektů, dále pak jejich činnost (vyjádřenou ve slovesných tvarech všech časů), jejich vlastnosti (vyjádřené v adjektivech) a konečně i syntaktické zvláštnosti. Gramatickými prvky, ať už morfológickými nebo syntaktickými, se zabývá pouze jedna pětina všech otázek, neboť autoři se zaměřili hlavně na prvky lexikální. V dotazníku připojuje explorátor hvězdičku, křížek nebo dvojité křížek podle toho, je-li slovo pozoruhodné pro svou hláskovou, morfológickou nebo syntaktickou důležitost. Př.: How is the wheel kept on the axle? — odpověď: Linch-pin*. (str. 6, otázka 12). What is this? — odpověď: Hoof. And four of them? Hoofs +. (str. 14, otázka 10). — That kitten seems to be thirsty; do you think it could have a ... — odpověď: drink of † milk? (str. 19, otázka 12).

Všechny otázky jsou formulovány tak, aby explorátor dostal přesně žádanou odpověď. Autoři dávají přednost t. zv. „Naming Type“ (pojmenovací způsob), př.: What do you call this? Také „Completing Type“ (doplňovací způsob) je v dotazníku dost častý, př.: If a road is narrow and between hedges, you call it ... (a lane), (str. 22, otázka 13). Velmi zřídka se zde vyskytují t. zv. „Talking Questions“ (konverzační otázky), protože tento způsob považují autoři za příliš zdoluhavý, př.: What trees have you round here? (str. 26, otázka 10).

Zvláštní pokyny pro explorátora jsou tištěny odlišnými typy přímo u jednotlivých otázek. Př.: What do you light your fire with in the morning? — Odpověď má být: Kindling wood. Poznámka pro explorátora: „Don't be satisfied with sticks.“ (str. 31, otázka 2.)

Ke všem dílčím otázkám má explorátor k dispozici patřičné vyobrazení (pluh, vůz, hospodářské stavení, jednotlivá zvířata atd.).

Dotazník svědčí o značné péči, která byla věnována jeho sestavení. Jako základ pro výběr výrazů použili autoři — jak sami uvádějí v úvodu — dialektické slovníky a monografie, zvláště pak Dialect Dictionary Josepha Wrighta. Velmi cenný je abecední index požadovaných výrazů na konci dotazníku, umožňující rychlou orientaci.

Novinkou jsou t. zv. Reverse Questions. Jejich úkolem je zachytit semantickou různost jednotlivých slov. Nežjišťují tedy různá synonyma pro jeden význam — jak je běžné v jiných dotaznících, ale naopak různé významy pro jedno slovo. Př.: What do you mean by loaf? (co rozumíte pod názvem bochník?) Pozn. pro explorátora: „Ascertain the pronunciation of loaf and bread, and contrast their meaning (str. 33, otázka 9). Do zvláštních map se pak

¹⁾ Srov. kritický článek W. Schrödra v čas. ZfDA 87 (1957), str. 163—213.

zakreslují oblasti se shodným významem. Hranice mezi takovýmito oblastmi nazval prof. Dieth „isosémy“.

J. Pačesová

Emilio Alarcos Llorach: Fonología española (2.^a ed.) Madrid 1954, Editorial Gredos. 226 stran.

Autor, který již uveřejnil studie i z jiných oblastí jazykovědy (*Gramática estructural, Morfología histórica española*), zabývá se v této knize fonologickým systémem španělštiny. Rozděluje svou práci v podstatě na dvě části. Prvá pojednává o fonologii všeobecně, zahrnující nejnovější názory, ke kterým dospěl především R. Jakobson, ve fonologii diachronické pak A. Martinet. Ve druhé části se Alarcos zaměřuje speciálně na fonologii španělštiny, čerpaje z prací některých svých předchůdců (A. Alonso, T. Navarro, S. Gili Gaya).

Oběma částem předchází úvod, v němž je podána definice fonologie, její rozdělení na fonologii synchronickou a diachronickou, dále na fonologii slova a věty a určen jejich předmět zkoumání. Rovněž se zde zmiňuje autor o rozdílech mezi fonologií a fonetikou.

Nebudu se blíže zabývat prvou částí knihy, v níž se mluví o fonologii všeobecně, zmíním se však alespoň stručně o problematice, která je v ní obsažena. V oddíle věnovaném fonologii synchronické zaujímá převážnou část fonologie slova. Autor zde shrnuje některé obecné poznatky o fonémech, klasifikaci fonologických opozic z různých hledisek, korelacích, neutralizaci, kombinaci fonémů, atd. Po zásadním rozdělení fonémů na 4 typy — a) vokály, b) konsonanty, c) likvidy d) glotaly (rás a aspirované h) — rozbírá pak podrobně každý typ zvlášť. Oddíl pojednávající o fonologii diachronické je mnohem méně obsažnější než první. Setkáme se tu s názory o příčinách změn, o externích a interních faktorech, již tyto změny podmiňují, fonologisaci, defonologisaci a transfonologisaci. Tato první část, nepřinářející v podstatě nic nového, pouze shrnuje dosavadní výsledky a má být jakousi přípravou pro část druhou — fonologii španělštiny.

Jádrum knihy je její druhá polovina, obsahující fonologický pohled na dnešní španělštinu zbavenou všech dialektismů a vulgarismů, a to se zřetelem jen na fonologii slova, kdežto fonologie věty tu řešena není. Alarcos si všímá nejdříve španělských fonémů a rozděluje je na fonémy vokalicé a fonémy konsonantické. Fonémy vokalicé se podle něho vzájemně liší jednak stupněm otevřenosti, jednak posicí mluvních orgánů (jazyka a rtů). Španělské vokály mohou mít trojí stupeň otevřenosti a dvojitý typ lokalizace, platný však jen pro dva stupně menší otevřenosti. Je tedy možné uspořádat španělské vokály do systému trojúhelníkového:

$$\begin{array}{c} \text{U} \quad \quad \quad \text{I} \\ \quad \quad \quad \text{O} \quad \quad \text{E} \\ \quad \quad \quad \quad \quad \text{A} \end{array}$$

Na tomto základě přistupuje autor k rozboru fonetických realizací vokálů a zjišťuje, že i když se jednotlivé vokály různé realizují, (na př. *a* palatální a *a* velární), nelze je považovat za odlišné fonémy. Podotýká však, že u některých dialektů se tu jeví tendence k fonologisaci. Jako důkaz uvádí dialekt, v nichž se ztrácí koncove -s a následkem toho se předcházející *e* nebo *o* fonologisuje (él bjéne/tú bjéne, djó-él/djú — Dios). Neméně zajímavý je problém diftongů (stoupavých i klesavých), u nichž může být s hlediska fonologického sporné, zda jsou monofonematické nebo zda jsou kombinací dvou různých fonémů. V případě, že bychom tyto diftongy považovali za kombinaci dvou fonémů, mohli bychom si položit další otázku: Je zavřenější prvek (nazývaný polosamohláskou nebo polosouhláskou) nezávislým fonémem nebo jen variantou příslušné samohlásky? Alarcos, odvolávaje se na některé zásady Trubeckého, tvrdí, že diftongy ve španělštině jsou kombinacemi dvou fonémů, a že zavřenější prvek je jen kombinační variantou té či oné samohlásky. Stejný poznatek platí podle něho i pro triftongy.

Další kapitola mluví o fonémech konsonantických, které tvoří systém čtvercový. Alarcos je zařazuje do 5 základních serií: a) likvidy, b) nasály, c) znělé, d) frikativy, e) oklusivy; a třídí je takto:

- a) líquidas: l, j, r, ř
b) nasales: m, n, ñ
c) sonoras: b, d, y, g
d) fricativas: f, θ, s, x
e) oclusivas: p, t, ç, k
}	}	}	no líquidas
sordas	orales		

Zvláštní pozornosti zasluhuje stát o frekvenci fonémů. Touto otázkou se již zabývali Zipf a Rogers (Archives Néerlandaises de Phonétique Expérimentale 1939, XV, 111—147) a v po-